

Archeologienota

Zoersel Risschotlei 63-65

Programma van maatregelen

COLOFON

Titel

Archeologienota Zoersel Risschotlei 63-65

Auteurs

Marleen Arckens en Jan De Beenhouwer

Plaats en datum

Wijnegem 3 mei 2022

Fodio Rapport Folio I 12

Wettelijk Depot D/2022/13.179/4

Projectcode

2022A493

Uitvoerder

Fodio

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

fodio@fodio.be

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

Kaft

Orthofotomozaïek middenschalg winter 2021 © Geopunt

© Fodio.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze.

Inhoud

2 Programma van maatregelen	35
2.1 Gemotiveerd advies	35
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem.....	36
2.2.1 Administratieve gegevens.....	36
2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode	37
2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	38
2.2.4 Onderzoekstechnieken	39
Figurenlijst	42
Bibliografie.....	42

2 Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig.

Het onderzoeksgebied ligt in Zoersel, ten noordoosten van de kern van Sint-Antonius en ten oosten van de N12, de weg die Antwerpen verbindt met Turnhout. Het bevindt zich ten westen van de historische kern van Zoersel, ter hoogte van het gehucht Risschot. Het is begroeid met hoogstammige bomen. Het te verkavelen perceel is 4256 m² groot. Het terrein zal verdeeld worden in 4 loten waarop 4 vrijstaande woningen zullen worden gebouwd. Er dient geen wegenis te worden aangelegd vermits alle loten uitgeven op bestaande openbare wegen. Op het verkavelingsplan is geen te behouden beboste groene ruimte voorzien.

Het onderzoeksgebied bevindt zich onderaan de zuidelijke helling van de Kempische Cuesta ter hoogte van relatief droge gronden. Het ligt niet in een zone waar laag gelegen natte gronden grenzen aan hoger gelegen droge gronden. Open water bevindt zich op afstand groter dan 250 m ten oosten van het onderzoeksgebied. Ook de dichtstbijzijnde fluviaatiele afzettingen die dateren van het holoceen bevinden zich op een afstand van 350 m en meer ten oosten van het onderzoeksgebied en behoren tot de vallei van de Groot Schijn. We kunnen stellen dat het onderzoeksgebied niet in een gradiëntzone ligt. Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt daarom als laag ingeschat.

In het derde kwart van de 18de eeuw maakte het onderzoeksgebied deel uit van de Westmalse heide. Midden 19de eeuw werd de heide een eerste keer beplant met naaldbos. Het onderzoeksgebied is ook minstens sinds het einde van de 18de eeuw niet bebouwd.

Van de vroege middeleeuwen tot het midden van de 19de eeuw vormden heidegebieden een belangrijke schakel in de economie. Heidemaaisel, heideplaggen en dennennaalden werden als strooisel gebruikt in de potstal. Daarnaast werden heidegronden gebruikt als weidegrond voor schapen, voor de ontginning van veen, het steken van plaggen, het verzamelen van kruiden en voor de bijenteelt. Het gebruik van de heide als gemene grond vormde een wezenlijk onderdeel van het agrarisch systeem.

Op basis van de bodemgesteldheid en het historisch landschapsgebruik wordt het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied voor sporen van menselijke aanwezigheid gaande van de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd als laag ingeschat. Het onderzoeksgebied kende een exploitatie als heidegebied, vermoedelijk reeds sinds de late middeleeuwen. Als gevolg daarvan ontbreekt van een afdekkende plaggenlaag die mogelijk in de ondergrond aanwezig archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de volle middeleeuwen dat dicht aan het oppervlak zat beschermt. Op basis van de tijdens het bureauonderzoek verzamelde informatie kan echter niet worden uitgesloten dat op een dieper niveau nog bodems begraven onder stuifzand bewaard bleven met daarin archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de volle middeleeuwen.

Op basis van de geformuleerde verwachting en de in toekomst vergunbare bodemingrepen is verder onderzoek om na te gaan of er zich binnen het onderzoeksgebied archeologisch erfgoed bevindt in de vorm van sporensites noodzakelijk.

De initiatiefnemer beroept zich op juridische redenen om verder vooronderzoek uit te stellen tot na het verlenen van de omgevingsvergunning. Daarom wordt voorgesteld verder archeologisch vooronderzoek uit te voeren in uitgesteld traject. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zullen eventuele verdere maatregelen worden bepaald.

2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.2.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2022A493
Erkend Archeoloog		Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Zoersel
	Deelgemeente	Zoersel
	Site	Risschotlei 63-65
Kadastrale gegevens		Zoersel Afd. I, Sectie A, perceel 62B12
Oppervlakte onderzoeksgebied		4256 m ²
Bounding box	punt 1 (NO)	x170348.16 y218091.82
	punt 2 (ZW)	x170247.13 y218052.00

Fig. 22 Situering van het onderzoeksgebied uitgesteld vooronderzoek op het GRB. © Geopunt

2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode

Binnen het vooronderzoek met uitgesteld traject kunnen verschillende onderzoeksmethoden worden toegepast. Hieronder volgt een overzicht van de onderzoeksmethodes en een afweging of zij al dan niet kunnen worden ingezet om het projectgebied verder te onderzoeken.

Veldkartering is voor het onderzoeksgebied zinvol vermits het volledige onderzoeksgebied begroeid is met hoogstammige bomen.

Aangezien voor de periodes voorafgaand aan de nieuwe tijd enkel grondsporen worden verwacht, wordt geen geofysisch onderzoek aanbevolen. De omvang van de sporen uit periodes voorafgaand aan de late middeleeuwen en het geringe verschil in fysisch contrast tussen de vulling van dergelijke sporen en de omringende bodem bemoeilijkt de detectie van deze sporen met geofysische methoden.¹ Bovendien levert geofysisch onderzoek te weinig bruikbare resultaten op met betrekking tot de chronologie van eventuele sporen.

Landschappelijk bodemonderzoek door middel van boringen laat toe om de bodemopbouw en eventuele verstoringen ervan in kaart te brengen. Het is een geschikte methode om de in paragraaf 2.2.3 gestelde vraagstelling en onderzoeksdoelen te beantwoorden. Daarom wordt in de eerste plaats een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd. Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek wordt beslist of een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk en nuttig is en in welke delen van het onderzoeksgebied dat het geval is.

Proefsleuven zijn een instrument waarmee sporensites kunnen worden gelokaliseerd en geëvalueerd. Zij geven informatie over de aan- en afwezigheid, de aard, omvang en kwaliteit van het archeologisch erfgoed vanaf het neolithicum. Zij geven de relevante archeologische niveaus aan en maken het mogelijk om de kosten in te schatten die gepaard gaan met eventueel vervolgonderzoek. Zij bieden bijkomend het voordeel dat een transect doorheen het landschap of de bodem bekomen wordt.²

De te verwachten onderzoekssituatie is een site zonder complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft bij aanvang van het vooronderzoek een oppervlakte van 4256 m². Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek kunnen zones op basis van de verstoringsgraad van de bodem, worden uitgesloten.

---

¹ Schmidt et al. 2015, 45.

² https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven; Haneca et al. 2016.

2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het doel van het landschappelijk booronderzoek is om de landschappelijke en bodemkundige informatie die tijdens het bureauonderzoek werd verzameld te verifiëren. Daarnaast worden de bodemopbouw en de bewaring ervan in kaart gebracht. Indien uit de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er een relevant archeologisch niveau bewaard bleef wordt op basis van de verzamelde informatie beslist of bijkomend archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is, welke onderzoeksmethoden en - technieken verder worden toegepast en in welke zones.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe is de oorspronkelijke bodem opgebouwd?
- Is er sprake van verstoring van het bodemprofiel ?
- Op welke diepte bevindt zich het niveau waarop archeologisch erfgoed kan bewaard zijn?
- Welke invloed heeft het gebruik van het terrein sinds het midden van de 19de eeuw op het archeologisch relevant niveau gehad ?
- Zijn er archeologische indicatoren aanwezig in de boorkernen ?
- Dient op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek de archeologische verwachting te worden bijgesteld?
- Is er aanvullend onderzoek nodig ? Zo ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methodes en de zones van het onderzoeksgebied waarbinnen deze moeten worden toegepast.

De onderzoeksvragen die van toepassing zijn voor eventueel aanvullend uit te voeren vooronderzoek met ingreep in de bodem worden besproken bij de onderzoekstechnieken paragraaf 2.2.4.

2.2.4 Onderzoekstechnieken

2.2.4.1 Landschappelijk bodemonderzoek

Overwegend dat veldkartering en geofysisch onderzoek niet toepasbaar zijn en dat proefsleuven/proefputten pas zinvol zijn wanneer er zekerheid bestaat dat een relevant archeologisch niveau bewaard bleef wordt in eerste instantie een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd.

Het landschappelijk booronderzoek moet voldoen aan de bepalingen opgenomen in de op het moment van uitvoering geldende Code van Goede Praktijk.

Voor het ganse projectgebied wordt geëvalueerd of er een relevant archeologisch niveau aanwijsbaar is dat kans biedt op een goede bewaring van sporensites sinds het neolithicum.

Aan de hand van de resultaten van het landschappelijk booronderzoek wordt bepaald in welke zones een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk en nuttig is.

Fig. 23 Situering van de landschappelijke boringen op het GRB. © Geopunt

Volgende methodes kunnen volgen op dit onderzoek:

- proefsleuvenonderzoek

2.2.4.2 Proefsleuvenonderzoek

Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek worden proefsleuven gegraven op die delen van het terrein waar er op basis van het landschappelijk booronderzoek een relevant archeologisch niveau aanwijsbaar is, dat kans biedt op een goede bewaring van sporensites.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:³

Algemeen

- Zijn er archeologische sporen bewaard en wat is de aard van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten bewaard en wat is de aard van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit en gaafheid van de sporen?
- Zijn er archeologische structuren of spoorassociaties te herkennen?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht zowel vanuit methodologie als aanpak voor vervolgonderzoek?

Perioden en sites

- In welke periode(n) kunnen de sporen gedateerd worden?
- Zijn er sporen van ambachtelijke/agrarische activiteit ?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning,...)
- Strekken de sites zich uit over de grenzen van het onderzoeksgebied?

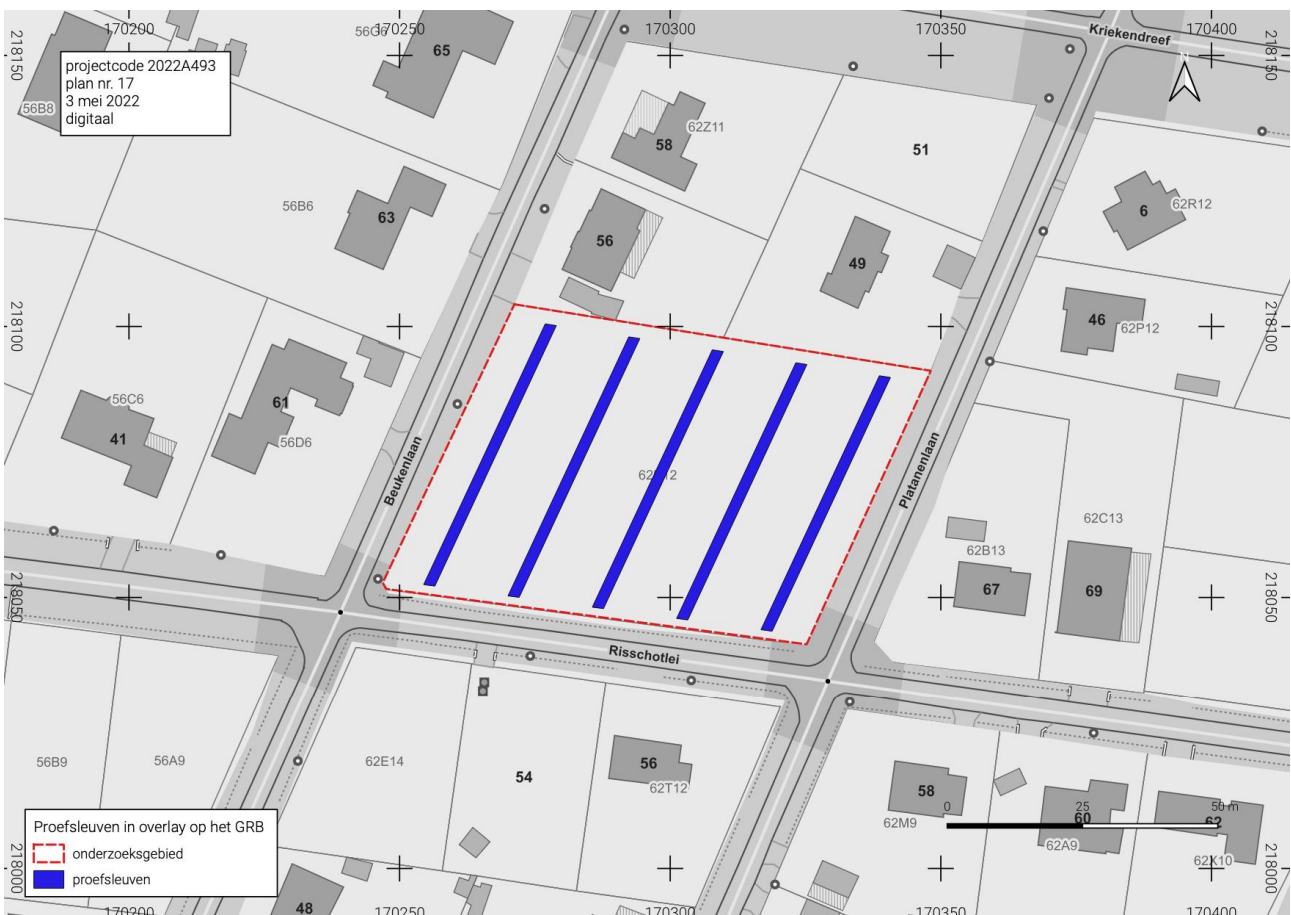

Fig. 24 Situering van de proefsleuven op het GRB. © Geopunt

³ Erynck et al. 2016.

Het proefsleuvenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site zonder complexe verticale stratigrafie opgenomen in de op het moment van uitvoering geldende Code van Goede Praktijk.

Er wordt gewerkt met parallelle en continue proefsleuven. Het hanteren van continue proefsleuven biedt het voordeel dat het aantal machinebewegingen tot een minimum herleid wordt en dat er één archeologisch niveau kan worden aangehouden. De techniek laat ook toe een transect door het terrein aan te leggen.⁴

Er worden 5 noord-noordoost gerichte proefsleuven gegraven parallel met de westelijke en oostelijke perceelsgrenzen van de te onderzoeken zone. De sleuven zijn minimum 2 meter breed. De afstand van middenpunt tot middenpunt tussen de sleuven bedraagt maximaal 15 m. Als uitgangspunt wordt een dekkinggraad van 12,5 % genomen ten opzichte van de zone waarbinnen proefsleuven worden gegraven, opgedeeld in 10 % sleuven en 2,5 % kijkvensters, dwarssleuven of volgsleuven.

Het onderzoek is succesvol wanneer er kan worden achterhaald of er al dan niet archeologische sporen bewaard bleven binnen het onderzoeksgebied en de kwaliteit van de sporen kan worden bepaald, zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst, zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Geen voorziene afwijkingen.

Randvoorwaarden

In het kader van het proefsleuvenonderzoek te verwijderen bomen worden gekapt, maar niet ontstronkt. Frezen van de stronken wordt aanbevolen.

---

⁴ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven

Figurenlijst

Fig. 22 Situering van het onderzoeksgebied uitgesteld vooronderzoek op het GRB. © Geopunt

Fig. 23 Situering van de landschappelijke boringen op het GRB. © Geopunt

Fig. 24 Situering van de proefsleuven op het GRB. © Geopunt

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Ervynck A., Martens M. & Ribbens R. 2016. 'Een theoretisch onderzoekskader voor onderzoeksvragen bij archeologische ingrepen in de bodem'. Brussel: Onroerend Erfgoed.

Schmidt A., Linford P. & Linford N. 2015. EAC Guidelines for the Use of Geophysics in Archaeology: Questions to Ask and Points to Consider. EAC Guidelines 2. Namur: Europae Archaeologia Consilium.

Haneca, K., Debruyne S., Vanhoutte S. & Ervynck A. 2016. *Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie*. Vol. 48. Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed.

Van Gils M. & Meylemans E. 2019. *Prospecteren naar steentijd artefactensites*. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed.

Digitale bronnen

Geopunt Vlaanderen

<http://www.geopunt.be/kaart>